

วิเคราะห์การใช้ภาพพจน์เพื่อถ่ายทอดพุทธธรรมคำสอนด้าน

การเจริญพระกรรมฐาน ของพระราชพรหมยาน

An analyze of the used of figurative language to convey the Buddhist Teaching on the development of meditation by Praratchaphromyaan

Received: November 12, 2018; Revised: December 7, 2018; Accepted: December 21, 2018

อดิสรณ์ ประทุมถิ่น¹, พชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์², พรหมพิสิฐ พันธุ์จันทร์³

Adisorn Prathoomthin, Phatcharin Anansiriwat, Prompisit Panchan

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์วิเคราะห์ภาพพจน์ในพุทธธรรมคำสอนด้านการเจริญพระกรรมฐานของพระราชพรหมยาน หรือ หลวงพ่อฤๅษีลิงดำ วัดท่าซุง จังหวัดอุทัยธานี ผลการศึกษาพบว่าในพุทธธรรมคำสอนมีการใช้ภาพพจน์ที่โดดเด่น 5 ประเภท โดยภาพพจน์ที่พบมากที่สุด คือ ภาพพจน์ประเภทอุปมา สมมุติภาวะ การอ้างอิง บุคลาธิษฐาน และอุปลักษณ์ ทั้งนี้ การใช้ภาพพจน์ทั้ง 5 ประเภท เป็นเทคนิคการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจด้านการเจริญพระกรรมฐาน ทั้งด้านวิปัสสนากรรมฐานและสมรรถกรรมฐานได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : พระราชพรหมยาน, หลวงพ่อฤๅษีลิงดำ, ภาพพจน์, พุทธธรรมคำสอน

¹ นิสิตศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

(Doctor of Arts Students Thai Language Department Faculty of Humanities and Social Sciences, Naresuan University), e-mail: adisorn.pra@crru.ac.th

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (Thesis Advisor Thai Language Department Faculty of Humanities, Naresuan University)

³ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (Thesis Advisor Thai Language Department Faculty of Humanities, Naresuan University)

Abstract

This study aims to analyze the use of figurative language to convey the Buddhist Teaching on the development of meditation by Praratchaphromyaan or Luang Phor Ruesii Ling Dam. The results showed that there have been five distinctive features of the figure of speech used by Luang Phor Ruesii Ling Dam in delivering the Buddhist teaching, namely Simile, Metaphor, Supposition, Allusion and Personification. It is believed that the use of these five types of figure of speech by Luang Phor Ruesii Ling Dam helps enhance the strategies in delivering the teaching of meditation.

Keywords: Praraatchaphromyaan, Luangporruesiilingdam, the use of figurative language

บทนำ

พระราชพรหมยาน หรือที่พุทธศาสนิกชนรู้จักกันโดยทั่วไปในนาม “หลวงพ่อกุชีลิ่ง” เป็นหนึ่งในพระอริยสงฆ์ของเมืองไทยที่ได้รับความเคารพและความศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนเป็นระยะเวลายาวนาน หลังจากมรณภาพตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2535 สังฆารของท่านมิได้เนาเปื่อยและได้เกิดปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ คือ มีพระธาตุสีขาวห่อหุ้มทั่วทั้งสังขาร ซึ่งตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนนั้น เชื่อว่าหากผู้ใดปฏิบัติธรรมจนบรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าขั้นสูงสุด เมื่อละสังขารแล้วจะเกิดปรากฏการณ์ดังกล่าว ปัจจุบันสังขารของท่านได้ถูกเก็บรักษาไว้ ณ วัดจันทาราม (วัดท่าซุง) อ.เมือง จ.อุทัยธานี สิ่งที่ท่านได้มอบไว้แก่วงการพระพุทธศาสนา คือ การนำพุทธธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า มาเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน ซึ่งคำสอนดังกล่าวที่หลวงพ่อกุชีลิ่งดำนามาเผยแผ่นั้นได้รับการยกย่องจากสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินธโร) วัดสามพระยา พระเถระชั้นผู้ใหญ่ โดยท่านสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้ปรารภตอนหนึ่งว่า “...คำสอนของหลวงพ่อกุชีลิ่งด่ำใช้เป็นตำราได้ทั้งหมด...” (อ้างถึงในบทความจากนิตยสาร “พิมพ์ไทย” ปีที่ 2 ฉบับที่ 625 ประจำวันพุธที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2542) ในบทความวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยจึงขออนุญาตใช้นาม “หลวงพ่อกุชีลิ่งด่ำ” เพราะว่าพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่รู้จักท่านในชื่อนี้ และเป็นชื่อที่แสดงให้เห็นถึงความถ่อมตน ไม่ยึดติด เป็นกันเอง

วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมคำสอนของหลวงพ่อกุชีลิ่งดำนนั้นมีหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเผยแผ่พุทธธรรมคำสอนด้านการเจริญพระกรรมฐาน เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พุทธศาสนิกชนจดจำคำสอนของท่านได้เป็นอย่างดี เนื่องจากท่านได้นำพระกรรมฐานแนวมโนมยิทธิ อันเป็นพระกรรมฐานแนววิสุทธิปาฏิหาริย์ ที่ผู้ปฏิบัติสามารถยกจิตออกไปท่องเที่ยวในภพภูมิต่างๆได้ตามความประสงค์ และพระกรรมฐานแนวอื่นๆตามอัชฌาสัยของผู้ปฏิบัติ มาเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน อาทิ อัชฌาสัยสุกขวิปัสสโก อัชฌาสัยฉฬภิญโญ และอัชฌาสัยปฏิสัมภิปปัตโต ฯลฯ โดยการเผยแผ่มีเป้าหมายหลัก คือ การฝึกจิตให้มีกำลังเข้มแข็งสามารถช่วยพิจารณาตัดกิเลสได้อย่างเด็ดขาดเป็นสมุจเฉทประหารเพื่อ

เข้าถึงพระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา ในการถ่ายทอดพุทธธรรมดังกล่าวหลวงพ่อกุญชีสิงดำได้ใช้กลวิธีการใช้ภาษาที่ผ่านการประยุกต์พลิกแพลงอย่างมีเอกลักษณ์ เพื่อสื่อสารสำคัญและวิธีการเจริญพระกรรมฐานที่ถูกต้อง รวมถึงการเจริญพระกรรมฐานอย่างไรให้ได้ผลดี

การใช้ภาพพจน์ประกอบการนำเสนอเนื้อหาในพุทธธรรมคำสอนด้านการเจริญพระกรรมฐาน ทำให้ผู้รับสารเกิดจินตนาการขึ้นภายในจิตใจ และส่งเสริมให้มีส่วนร่วมคิดตามจุดประสงค์ของผู้ส่งสาร ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้รับสารเข้าใจขั้นตอนและวิธีการเจริญพระกรรมฐานได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน ทำให้การเจริญพระกรรมฐานได้ผลดีเร็วยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันก็ได้รับสุนทรียภาพจากการใช้ภาพพจน์ประกอบการนำเสนอ จึงทำให้ไม่รู้สึกรำคาญ ด้วยสาเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าการใช้ภาพพจน์เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พุทธธรรมคำสอนที่หลวงพ่อกุญชีสิงดำได้นำมาเผยแพร่แก่พุทธบริษัทได้รับความนิยมนครีตเป็นระยะเวลายาวนานต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ดังที่ สว่าง ไชยสงค์ (2538, หน้า 73) กล่าวว่า “ภาพพจน์เป็นกลวิธีใช้ภาษาที่มีความสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา ทำให้สิ่งที่เข้าใจยากเป็นเข้าใจง่าย สร้างความรู้สึกคุ้นเคย ก็นึกใจ ชวนคิด ชวนจำ และสามารถเข้าถึงหลักพุทธธรรมได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น” ดังนั้นการใช้ภาพพจน์ประกอบการถ่ายทอดจึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะสามารถทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงแก่นของหลักธรรมได้ลึกซึ้งมากกว่าการบรรยายด้วยการใช้ภาษาปกติธรรมดาทั่วไป ซึ่งพุทธธรรมคำสอนที่เผยแพร่โดย หลวงพ่อกุญชีสิงดำ ปัจจุบันยังได้รับการพิมพ์ซ้ำเพื่อจำหน่ายอย่างต่อเนื่องทั้งในรูปแบบหนังสือธรรมะ ซีดีบันทึกการเทศนา พุทธศาสนิกชนที่สนใจสามารถหาซื้อได้ ณ ศูนย์จำหน่ายหนังสือดีศรีบวช วัตถุประสงค์ วัดท่าซุง จังหวัดอุทัยธานี

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นเลิศในด้านการใช้ภาพพจน์ในการถ่ายทอดพุทธธรรมคำสอนด้านต่างๆ ของหลวงพ่อกุญชีสิงดำได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถ่ายทอดพุทธธรรม คำสอนด้านการเจริญพระกรรมฐาน ถือเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พุทธศาสนิกชนสนใจการเจริญพระกรรมฐานมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะวิเคราะห์ภาพพจน์ที่ใช้ในการถ่ายทอดพุทธธรรมคำสอนด้านการเจริญพระกรรมฐานของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุญชีสิงดำ) ว่าท่านได้ใช้ภาพพจน์ที่โดดเด่น ในการถ่ายทอดประเภทใดบ้าง

จุดประสงค์การวิจัย

วิเคราะห์การใช้ภาพพจน์เพื่อถ่ายทอดพุทธธรรมคำสอนด้านการเจริญพระกรรมฐานของพระราชพรหมยาน

กรอบแนวคิด

ภาพพจน์ คือ การใช้ภาษาเปรียบเทียบกับที่แฝงความหมายโดยนัยที่ผู้ประพันธ์ใช้เพื่อสื่อแนวคิด (Concepts) ต่างๆ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ทฤษฎีภาพพจน์ของ พัทธรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์ (2555) ราชบัณฑิตยสถาน (2552) สมเกียรติ รักษ์มณี (2551) ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ สัญลักษณ์ บุคลาธิษฐาน

สมมติภาวะ อติพจน์ อวพจน์ อุปนิษะ นามนัย สัมพจน์ อุปมานิทัศน์ การอ้างถึง การแฝงนัย ปฏิพจน์ ปฏิทรรศน์ แนวเทียบ สัทพจน์ ปฏิปฐา และ อาวตพากย์ ผลการวิจัยพบการใช้ภาพพจน์ดังนี้ดังต่อไปนี้

1. อุปมา (Simile) คือ ความเปรียบเทียบ หมายถึง ความเปรียบที่เปรียบสิ่งหนึ่งเรื่องหนึ่งว่าเหมือนสิ่งอื่น โดยใช้คำเชื่อม เช่น ปาน เหมือน เสมือน คล้าย ราว รวากับ ดุจ ดุจหนึ่ง ดุจดั่ง เหมือนดั่ง ดังดั่ง เพียง เช่น เฉก ประดุจ ประหนึ่ง ยิ่งกับ เหมือนหนึ่ง เปรียบเหมือน เหมือนยิ่ง กับ เหมือนดั่ง เปรียบเหมือนดั่ง เท่ากับ เปรียบประดุจ เปรียบประดุจหนึ่ง เสมอด้วย อุปมาดั่ง อุปมาเหมือน อย่าง เป็นต้น

2. อุปลักษณ์ (Metaphor) คือ ความเปรียบเป็น (Metaphor) หมายถึงความเปรียบที่เปรียบสิ่งหนึ่ง เรื่องหนึ่งว่าเป็นสิ่งอื่นโดยใช้คำเชื่อม เป็น คือ

3. บุคลาธิษฐาน (Personification) คือ การสมมุติสิ่งไม่มีชีวิต ความคิด นามธรรมหรือสัตว์ให้มีสติปัญญา อารมณ์ หรือกริยาอาการเหมือนมนุษย์

4. สมมุติภาวะ (Apostrophe) คือ การกำหนดให้ผู้เขียนหรือตัวละครพูดหรือเจรจาโต้ตอบกับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์

5. การท้าวความหรืออ้างถึง (Allusion) คือ การกล่าวอ้างทั้งโดยตรงและโดยนัยถึงสุภาษิต คำพังเพย สำนวน หรือบุคคล เหตุการณ์ สถานที่ ข้อความในคัมภีร์ทางศาสนา การท้าวความถึงประวัติศาสตร์ ตำนาน เทพปกรณัม วรรณกรรม นิทาน

ขอบเขต

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัย คือ เอกสารหนังสือและเทพการเทศนาด้านการเจริญพระกรรมฐานของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุศลิ่งดำ) วัดท่าซุง จังหวัดอุทัยธานี ดังนี้

1. กรรมฐาน 40
2. คู่มือปฏิบัติพระกรรมฐาน
3. ปฏิปทาท่านผู้เฒ่า
4. มโนมยิทธิ
5. จูไรทองดวงดาว
6. อุทุมพริกสูตร

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์พบว่าพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุศลิ่งดำ) ใช้ภาพพจน์ที่มีความโดดเด่น คือ ภาพพจน์ประเภทอุปมา สมมุติภาวะ การอ้างถึง บุคลาธิษฐาน และอุปลักษณ์ ในการถ่ายทอดพุทธธรรมด้านการเจริญพระกรรมฐาน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อุปมา

ตัวอย่างที่ 1. หลวงพ่อฤๅษีลิงดำได้อธิบายเกี่ยวกับวิธีการเจริญสมณกรรมฐานที่ทำให้มีความก้าวหน้าและได้ผลดี โดยใช้ภาพพจน์ด้านอุปมาอธิบายการเข้าถึงอารมณ์พระกรรมฐาน ดังนี้

การเจริญพระกรรมฐานจะต้องมีจุดสังเกตที่เป็นเครื่องหมายกำหนดรู้ระดับขั้นไหน ดังนั้น “การเจริญพระกรรมฐานต้องรู้จุดที่จะเข้าถึงเหมือนขับเครื่องบินต้องมีจุดที่จะลงถ้าไม่รู้จุดที่จะลง ก็บินวนจนน้ำมันหมดตกลงมาตาย” เพราะฉะนั้นบรรดาท่านพุทธบริษัทต้องรู้อารมณ์ของพระกรรมฐานแต่ละระดับ

กรรมฐาน 40 (เทพบันทึกการเทศนา)

จากตัวอย่างข้างต้นพบกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาโดยใช้ภาษาภาพพจน์ด้านอุปมาเปรียบเทียบ โดยเปรียบเทียบขับเครื่องบินกับการเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งภาพพจน์ทั้งสองประการนี้มีลักษณะร่วมที่เหมือนกัน คือ การไปสู่จุดหมาย ซึ่งจุดหมายในที่นี้ก็คือ ระดับของกรรมฐานแต่ละขั้น

การใช้ภาพพจน์ประเภทอุปมาทำให้ผู้ปฏิบัติทราบว่า การเจริญพระกรรมฐานให้ได้ผลดีนั้น จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับอารมณ์ของพระกรรมฐานแต่ละระดับให้กระจ่างก่อน เพื่อเป็นจุดสังเกตรู้ในการเข้าถึงพระกรรมฐานระดับต่างๆ หากไม่เข้าใจอารมณ์พระกรรมฐานจะทำให้ผู้ปฏิบัติเจริญพระกรรมฐานแบบไม่รู้จุดหมาย เปรียบได้กับการขับเครื่องบินที่บินเคื่องคว้างอยู่ในอากาศไม่ทราบจุดหมายที่จะไป

ตัวอย่าง 2. หลวงพ่อฤๅษีลิงดำเทศนาเรื่องการเจริญกรรมฐานด้านวิปัสสนากรรมฐาน คือ การพิจารณาความเป็นจริงของร่างกาย โดยเปรียบร่างกายกับสิ่งสกปรก โดยใช้ภาพพจน์ด้านอุปมาในการถ่ายทอด ดังนี้

เวลาที่เราเจริญภาวนาหรือพิจารณาในด้าน สมถ-วิปัสสนา เมื่อใจสบายแล้วอย่าลืมลงท้ายมาพิจารณาขันห้าเมื่อจิตมันเป็นสุขแล้ว...

เพราะร่างกายของเรานี้มันเป็นเพียงธาตุ 4 คือ ธาตุดิน ธาตุลม ธาตุน้ำ ธาตุไฟ มีสภาพไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีการสลายตัวไปในที่สุด มีสภาพเต็มไปด้วยความสกปรก ถ้าเราจะเกิดอีกก็ชาติก็ตามก็มีสภาพแบบนี้ จะหาสภาพที่สุดของความทุกข์ไม่ได้ ฉะนั้นเมื่อร่างกายเป็นเพียงธาตุ 4 เป็นเรือนร่างที่อาศัยชั่วคราว เราต้องถือว่าเวลานี้เราอาศัยส้วมอยู่ คือ ร่างกายเหมือนส้วม แล้วเราก็ตู้อยู่ในส้วมที่เต็มไปด้วยความสกปรก มันมีสภาพน่าเกลียด เมื่อเรตายไปคราวนี้ขึ้นชื่อว่าขัน 5 ไม่มีสำหรับเรา เราไม่ต้องการความเป็นเทวดาหรือพรหมเราไม่ต้องการ... เรามุ่งไปพระนิพพาน

(กรรมฐาน 40, เทพบันทึกการเทศนา)

จากตัวอย่างข้างต้นพบการใช้ภาพพจน์ประเภทอุปมา โดยสิ่งที่น่าสนใจมาเปรียบ คือ ร่างกายกับ ส้วม ซึ่งภาพพจน์ทั้งสองประการนี้มีลักษณะร่วมที่เหมือนกัน คือ การเป็นที่เก็บของเสียปฏิกูล

การใช้ภาพพจน์อุปมาเพื่อสื่อว่าร่างกายหรือชั้นห้าของมนุษย์นั้น เป็นทุกข์ สกปรก โสโครก น่ารังเกียจ นอกจากนี้แล้วยังมีสภาพไม่เที่ยงต้องสลายตัวไปในที่สุด และประกอบขึ้นด้วยธาตุทั้ง 4 คือ ธาตุ ดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ จึงไม่ควรยึดติดในร่างกายทั้งของตนเองและของบุคคลอื่น ดังนั้นภายหลังจาก การเจริญสมถกรรมฐานเมื่อจิตสงบมีสมาธิแล้ว จึงควรใช้ปัญญาพิจารณา ว่าร่างกายหรือชั้น 5 ที่มีแต่ ความทุกข์และสกปรกนี้เราไม่ต้องการ เป็นการใช้ปัญญาพิจารณาเพื่อไม่ให้จิตยึดติดกับร่างกาย จากนั้นจึง กำหนดจิตมุ่งไปนิพพาน

สมมุติภาวะ

หลวงพ่อกุญชีสิงดำได้กล่าวถึงการเจริญพระกรรมฐานจนถึงขั้นที่สามารถยกจิตไปท่องเที่ยวตามภพ ภูมิต่างๆ โดยใช้ภาพพจน์สมมุติภาวะในการบรรยาย ซึ่งในท้องเรื่องท่านได้กำหนดตัวละครเป็นเด็กหญิงชื่อ จุไร ที่มีความมุ่งมั่นในการเจริญพระกรรมฐาน จากบทสนทนาส่วนหนึ่งของจุไรที่ได้คุยกับคุณแม่ผู้ซึ่ง สามารถปฏิบัติพระกรรมฐานถึงขั้นสามารถยกจิตออกจากกายเนื้อไปสถานที่ต่างๆ ได้แล้ว ดังนี้

แม่ จุไรลูกรัก... คนที่มีความเป็นทิพย์อย่างอ่อนจะรู้จักเทวดาได้ มีความเป็นทิพย์อย่างกลางจะสามารถรู้จักพรหมได้ ถ้าบริสุทธิ์ทั้งหมด ความเป็นทิพย์ทั้งหมดเข้มแข็งสะอาดหมดจดจะสามารถรู้จัก นิพพานได้ ก็รวมความว่าเรื่องนี้หนักลูกรัก ของจริงมีอยู่แต่ว่าตอนนี้อ่าเพ็งรู้เลยมารู้สึกันก่อน ไปจักรวาล ต่างๆก่อน จุไรก็ยอมรับและถามคุณแม่ว่า

จุไร ถ้าหนูอยากไปดูดวงพระอาทิตย์คุณแม่จะนำไปได้ไหม

คุณแม่ตอบว่า “แม่จะไปได้เฉพาะคนที่มีความดีพอ ความดีในการมีศีล พรหมวิหาร 4 เคารพใน ไตรสรณคัมภีร์ เพราะลูกมีพอแต่อย่างขาดอะไรอยู่นิดหนึ่ง คือ ความเป็นทิพย์ของจิต ถ้าสามารถชำระจิตให้ มีความเป็นทิพย์อย่างอ่อนได้แม่ก็พาไปได้ทุกภพ

จุไรถามว่า จะให้หนูทำอะไร

แม่ตอบว่า อันดับแรกให้หนูนึกถึงพระพุทธเจ้า แล้วใช้คำภาวนาว่าพุทโธ หายใจเข้านึกว่า “พุท” หายใจออกนึกว่า “โธ”

จุไรนึกตามนั้น พอนึกตามก็ปรากฏมีกายๆหนึ่งออกจากกายเนื้อ จุไรมีความรู้สึกว่าตัวเองออกมา อยู่นอกกาย หลังจากนั้นคุณแม่ก็พาจุไรไปพระจุฬามณีเจดีย์สถาน ดินแดนของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เทวโลก เป็นที่นั้มีการของเทวดาหรือพรหม เข้าไปที่นั่นก็พบพระพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระอริยสงฆ์สาวกมากมาย เต็ม พระจุฬามณี เป็นดินแดนที่มีความสวยงามมาก แม่ก็พาจุไรเข้าไปไหว้พระพุทธเจ้า ไหว้พระสงฆ์ กราบท่าน

พระพุทธเจ้าทรงแยมพระโอรสถามว่า “จู่ไร ลูกอยากไปดูพระอาทิตย์หรือ”

จู่ไร ก็กราบทูลว่า ลูกอยากไปดูเจ้าคะ เพราะอาศัยแสงสว่างของพระอาทิตย์มานานหลายปี
ความดีของพระอาทิตย์นั้นมีมากลูกจะไปขอบุคคลท่าน

(จู่ไรท่องดวงดาว, 2525, หน้า 65)

จากตัวอย่างข้างต้นพบการใช้ภาพพจน์ประเภทสมมุติภาวะ ลักษณะการใช้ภาพพจน์ประเภทนี้
คือ การกำหนดตัวละครให้สนทนากับสิ่งที่เป็นนามธรรมเหนือธรรมชาติในที่นี้ คือ จู่ไร เทวดา พรหม
พระอริยสาวก และพระพุทธเจ้า

การใช้ภาพพจน์ประเภทสมมุติภาวะนี้แสดงให้เห็นว่าการเจริญพระกรรมฐานเมื่อจิตถึงระดับความ
เป็นทิพย์จะสามารถยกจิตออกจากกายเนื้อไปท่องเที่ยวในภพภูมิต่างๆได้ ในที่นี้จู่ไรได้ยกจิตออกไป
นมัสการองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งวิธีการทำให้จิตบริสุทธิ์และมีความเป็นทิพย์ คือ การรักษาศีล
การมีคุณธรรมด้านพรหมวิหาร 4 อันประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และการเคารพในไตร
สรณคมน์ ประกอบด้วย การเคารพในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระอริยสงฆ์ ส่วนวิธีการทำให้จิตมีกำลัง
สมาธิ ทำได้ด้วยการกำหนดจิตจับภาพพระพุทธรูปและภาวนาว่า “พุทโธ”

การอ้างอิง

หลวงพ่อกฤษีสิงดำได้เทศนาบรรยายให้กำลังใจในการเจริญพระกรรมฐาน และปัจจัยที่เป็นสาเหตุ
ที่ทำให้ผู้เจริญพระกรรมฐานได้ทิพย์จักขุญาณเร็วหรือช้า แก่พุทธบริษัทที่สนใจด้านอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์
โดยใช้ภาพพจน์ประเภทการอ้างอิง ดังนี้

กลืน ...เมื่อฝึกถึงตอนนี้ มีประโยชน์ในการฝึกทิพย์จักขุญาณ และฝึกมโนมยิทธิ คือ ถอดจิตออก
ท่องเที่ยวและมีผลในญาณต่างๆ ที่เป็นบริวารของทิพย์จักขุญาณทั้งหมด เช่น

1. ได้จุตูปปาตญาณ รู้ว่าสัตว์ที่ตายไปแล้วไปเกิด ณ ที่ใด ที่มาเกิดนี้มาจากไหน
2. เจโตปริยญาณ รู้อารมณ์จิตของคนและสัตว์
3. ปุพเพนิวาสานุสติญาณ ระลึกชาติที่เกิดมาแล้วในกาลก่อนได้
4. อตัตถังสญาณ รู้เหตุการณ์ในกาลข้างหน้าต่อไปได้
5. อนาคตังสญาณ รู้เหตุการณ์ในกาลข้างหน้าต่อไปได้
6. ปัจจุบันนังสญาณ รู้เหตุปัจจุบันว่าขณะนี้จะเป็นอะไรได้
7. ยถากัมมุตญาณ รู้ผลกรรมของสัตว์ บุคคล เทวดา และพรหมได้ว่าเขามีสุขมีทุกข์เพราะผล
กรรมอะไรเป็นเหตุ

การฝึกกสิณจนถึงระดับดีมีผลอย่างนี้ ขอนักปฏิบัติจงอย่างท้อถอย สำหรับวันเวลา ไม่นานอย่างที่ท่านคิดหรือ จงอย่าเข้าใจว่าต้องใช้เวลาแรมปี คนว่าง่ายสอนง่ายปฏิบัติตามนัยที่ พระพุทธเจ้าสั่งสอนแล้ว ไม่นานเลย นับแต่อย่างเลวจัดๆ ก็สามเดือนเป็นอย่างเลวมาก อย่างดีมากไม่เกินเจ็ดวันเป็นอย่างช้า อย่างนี้อาจจะเป็นเพราะท่านผู้นั้นเคยได้ทิพยจักขุญาณในชาติก่อนๆ ก็ได้ เพราะพระพุทธเจ้าท่านกล่าวไว้ในวิสุทธิมรรคว่า “ท่านที่เคยได้ทิพยจักขุญาณมาในชาติก่อนๆ แล้วนั้น พอเห็นแสงสว่างจากช่องฝาหรือหลังคา ก็ได้ทิพยจักขุญาณ ทันที”

(คู่มือปฏิบัติพระกรรมฐาน, ไม่มีปีพุทธศักราช, หน้า 6-7)

จากตัวอย่างข้างต้นพบการใช้ภาพพจน์ประเภทการอ้างถึง โดยเป็นการอ้างถึงพระพุทธเจ้าที่ได้ทรงตรัสไว้ในวิสุทธิมรรค ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญฝ่ายเถรวาท

การใช้ภาพพจน์ประเภทการอ้างถึง เป็นการให้กำลังใจไม่ให้ย่อท้อในการเจริญพระกรรมฐาน และทำให้พุทธบริษัททราบว่า การเจริญพระกรรมฐานถ้าปฏิบัติอย่างตั้งใจจริงและถูกต้องตามพุทธธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะสามารถได้คุณพิเศษ คือ ทิพยจักขุญาณ โดยใช้เวลาในการปฏิบัติอย่างช้าสุด 3 เดือน และอย่างเร็วที่สุดใช้ระยะเวลาประมาณ 7 วัน อนึ่งสาเหตุที่ผู้ปฏิบัติบางท่านที่สามารถปฏิบัติได้ทิพยจักขุญาณเร็วเป็นกรณีพิเศษนั้น เป็นเพราะว่าท่านผู้นั้นเป็นผู้ที่เคยปฏิบัติได้มาแล้วในชาติก่อน

บุคลาธิษฐาน และอุปลักษณะ

หลวงพ่อกุญชีสิงดำ ได้เทศนาบรรยายเกี่ยวกับวิธีการจัดการกับกิเลสตัณหาที่มา้วยุจิต ทำให้จิตหวั่นไหวจนไม่สามารถเจริญพระกรรมฐานได้ ด้วยการใช้ภาพพจน์ด้านบุคลาธิษฐานและอุปลักษณะ ดังนี้

...เมื่อกิเลสมันเข้ามาทวนใจ ให้เอาใจมาตั้งไว้ที่อุเบกขาบารมี เหยต่ออารมณ์กิเลสทั้งหลายที่เข้ามา รบกวนใจ เขาจะมาโฆษณาว่า ผมดีครับ ฉันดีครับ ข้าพเจ้าดีจ๊ะ อาตมาดีจ๊ะ จะยังงี้ก็ตามเราเอาอุเบกขายันเข้าไว้ เหยไว้ไม่ยอมให้เข้ามาใกล้เท่านี้พอ รุกรานมากเกินไปใช้วิธีเข้าต่อตี ใช้ปัญญาที่คมกล้าเข้าฟาดฟันให้พินาศกระเด็นไป...

จากตัวอย่างข้างต้นพบภาพพจน์ประเภทบุคลาธิษฐาน คือ เปรียบอธิปไตยที่เป็นสิ่งมีชีวิต และอุปลักษณะ คือ เปรียบปัญญากับอาวุธ

การใช้ภาพพจน์ประเภทบุคลาธิษฐานได้แสดงถึงต่อสู้กับกิเลสที่มารบกวนจิตใจ โดยการใช้หลักธรรมด้านอธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย วิริยะ(ความพยายาม) ขันติ(ความอดทน) อุเบกขา (การวางเฉย) ในการสกัดกั้นกิเลสไม่ให้มีอำนาจเหนือจิต

ในส่วนของการใช้ภาพพจน์อุปลักษณะแสดงให้เห็นว่าสติปัญญาสามารถเอาชนะกิเลสได้เด็ดขาด โดยการฟาดฟันกิเลสให้พินาศไป ในที่นี้หมายถึงการใช้ปัญญาพิจารณาตามหลักพุทธธรรมคำสอนให้รู้แจ้งเท่าทันกิเลส

สรุปผล

การวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในการถ่ายทอดพุทธธรรมคำสอนด้านการเจริญพระกรรมฐานของ หลวงพ่อฤๅษีลิงดำ พบว่ามีการใช้ภาพพจน์ที่โดดเด่นทั้งหมด 5 ประเภท คือ ภาพพจน์ประเภทอุปมา สมมุติภาวะ การอ้างอิง บุคลาธิษฐาน และอุปลักษณ์

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าหลวงพ่อฤๅษีลิงดำได้มีการใช้ภาพพจน์หลายประเภทในการถ่ายทอดพุทธธรรมคำสอนด้านการเจริญพระกรรมฐานขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ยกตัวอย่างเช่น ใช้ภาพพจน์ด้านอุปมาเปรียบเทียบการเจริญพระกรรมฐานกับการขับเคลื่อน เพื่อสื่อให้เห็นว่าการเจริญพระกรรมฐานต้องมีจุดหมาย ในที่นี้คือระดับของสมาธิแต่ละขั้น และใช้ภาพพจน์ประเภทสมมุติภาวะกำหนดให้ตัวละครที่เหนือธรรมชาติสนทนาโต้ตอบเกี่ยวกับวิธีการทำให้จิตมีความบริสุทธิ์สามารถเข้าถึงอารมณ์พระกรรมฐานที่เป็นทิพย์ ด้วยการรักษาศีล สมาธิ ปัญญา และใช้ภาพพจน์ประเภทการอ้างอิงพุทธพจน์ขององค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อสื่อว่าวิธีการเจริญพระกรรมฐานให้ได้ผลดีนั้นต้องปฏิบัติตามพุทธธรรมคำสอนอย่างเคร่งครัดจะทำให้ประสบความสำเร็จเร็วยิ่งขึ้น นอกจากนี้หลวงพ่อฤๅษีลิงดำยังได้มีการใช้ภาพพจน์ประเภทบุคลาธิษฐานเปรียบคุณธรรมด้านอิทธิบาทสี่เป็นกองทหารในการต่อสู้กับกิเลส และใช้ภาพพจน์ประเภทอุปลักษณ์เปรียบเทียบปัญญาเป็นอาวุธที่สามารถให้พาดฟันกิเลสให้สิ้นไป เพื่อสื่อถึงกลวิธีการต่อกับอุปกิเลสที่เข้ามาบรรจบกันจิตใจในรูปแบบต่างๆ ซึ่งถือเป็นกุศโลบายที่ทำให้จิตเกิดความสงบเยือกเย็นก่อนการเจริญสมถกรรมฐาน

ทั้งนี้การใช้ภาพพจน์ทั้ง 5 ประเภท ประกอบด้วย อุปมา สมมุติภาวะ การอ้างอิง บุคลาธิษฐาน และอุปลักษณ์ ในการถ่ายทอดพุทธธรรมคำสอนด้านการเจริญพระกรรมฐานนั้นสามารถทำให้พุทธศาสนิกชนได้รับความกระจ่างในการเจริญพระกรรมฐานทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานมากขึ้น เพราะว่าภาพพจน์สามารถเสริมสร้างมโนภาพขึ้นภายในใจและส่งเสริมให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมคิด ซึ่งทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจสารได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับ กาญจนา ตันโพธิ์ (2556) ที่ได้วิจัยเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาและแนวคิดในงานประพันธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ในประเด็นการใช้ภาพพจน์ภาพพจน์ในงานประพันธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ผลการวิจัยพบว่าภาพพจน์แต่ละประเภทรุ่นล้วนช่วยสื่อความหมายและสร้างวรรณศิลป์ให้เกิดขึ้น ด้วยวิธีการนำหัวข้อธรรมมาเชื่อมโยงเปรียบเทียบกับเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นใกล้ตัวในชีวิตประจำวัน เป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อให้ผู้อ่านสามารถวิเคราะห์ตีความได้ง่ายและชัดเจน นำไปสู่การเข้าใจหลักพุทธธรรมที่ท่านนำเสนออย่างถูกต้องอีกทั้งยังสื่อ จินตภาพให้เกิดขึ้นแก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา วิชญาปกรณ์. (2542). *แนวทางการวิจัยวรรณคดี ม.ป.ท.*: มหาวิทยาลัยนเรศวร
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2549). *เจิมจันทน์กัสดาล : ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สว่าง ไชยสงค์. (2538). *การศึกษาภาพพจน์ในวรรณคดีพระปฐมสมโพธิกถา*. วิทยานิพนธ์การศึกษา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๖*. กรุงเทพมหานคร:
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ (2539). *พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน*(พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร:
มหามกุฏราชวิทยาลัย.